

בתורה ששל תורה

פרפראות עה"ת משלחן ומבאר רבותינו נבג"מ יו"ט ע"י חבורת אברכים דקה"ל חסידי סאטמאר בארה"ק

כס"ד

זמנים לשב"ק	
גליון תתמ"ח	
פרשת שופטים	
ב' אלול תשפ"ו	
הדלה"נ	6:44
מוצש"ק	8:35
עלות השחר	4:48
נץ החמה	6:00
סו"ק ש"א	8:32
סו"ק ש"ב	9:21
סו"ת	10:29
חצות	12:43

מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חננו ילך וישב לביתו. פעם ערכו המשכילים בבריתם משחק של לעג ובוז, בו הראו איך נראית מלחמה עפ"י התורה, המשחק הייתה מיוסדת על הנאמר בתורה בפסוקים שבפ', אילו אנשים אינם יכולים להשתתף במלחמה של כלל ישראל, כמה מאות איש שהוצגו כחיילים עלו על הבימה, והנה קם המכריז והודיע, מי האיש אשר נטע כרם ולא חללו ילך וישב לביתו, קם אחד מהחיילים ועזב, המכריז הודיע שוב ומי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה ילך וישב לביתו, קמו ועזבו עוד קבוצה של חיילים, והנה באה ההכרזה האחרונה מי האיש יורא ורך הלבב ילך וישב לביתו, קמו אחרוני החיילים ועזבו, לא נשארו במערכה כי אם שניים, אחד בדמותו של הגה"ק בעל שאגת ארי' זצ"ל ואחד בדמותו של הגר"א מוילנא זצ"ל שניהם שעונים על מקלותיהם ותלמודם בידם, ומתווכחים בינם לבין עצמם מי ילך ראשון לקיים המצוה, וכל אחד רצה ללכת ראשון, באו החרדים לדבר ה' להגאון רבי חיים מברסק זצ"ל שימחה על בזיון הנורא של כבוד התורה, שעשו המשכילים מהתורה, ק, נענה מרן הגר"ח זצ"ל ואמר אם כן, כך בדיוק נראית מלחמה עפ"י התורה, אלא שהמשחקים שכחו להציג את הסוף והעיקר שבדבר, והוא שהגאונים הללו הם שנצחו את המלחמה.

תמים תהיה עם ה' אלהיך. פ"א אמר הרה"ק הרבי מלובלין זצ"ל, להרה"ק הר"ר נפתלי מראפשיץ זצ"ל שה' מוחזק אצל העולם לחכם גדול כידוע, דאינו כתוב בתורה חכם תהי' עם ד"א אלא תמים תהי' וכו' והשיבו הרה"ק מראפשיץ זצלה"ה לזה צריך חכמה גדולה להיות תמים עם ד', והבן כי עמוק הוא:

ניצוצות

זה שמדבר על עשיית תשובה בימים הנוראים ולבו כל עמו, כוננו לומר: בְּחִנְכָּה אוֹכְלִים לִבִּיבֹת, בְּשִׁבוּעוֹת - סוֹפְגֵנִיּוֹת חֶלֶב, בְּפִּזְרוֹת - קֶרְעֶפְלֶאך, בְּיָמִים הַנּוֹרָאִים - עוֹשִׂים תְּשׁוּבָה...

ביאור הדברים

מספרי דבי רב ספה"ק דברי יואל

בעת שהצדיק אומר דיבורים קשים כלפי העם צריך שיהיה גם בתוך הדברים תפילה ותחנונים לפני בורא כל עולם שלא יעניש ח"ו את ישראל עוד אפ"ל בביאור הדקדוקים הנ"ל, בהקדם מ"ש ק"ז הייטב לב זל"ה, עה"פ והי' נקרבכם אל המלחמה ודבר אל העם ואמר אליהם. שמע ישראל וגו', ויש להבין דפתח בדיבור לשון קשה, וסיים ואמר אמירה רכה, ויתבאר עפ"י"ד במדרש רבה, אלה הדברים אשר דבר משה וגו', זש"ה מוכיח אדם אחרי, מה אחרי, אמר הקב"ה משה הוכיחני אחר ישראל, והוכיח לישראל אחרי, לישראל אמר אתם חטאתם חטאת גדולה וגו', להקב"ה אמר למה ד' יחרה אפך בעמך עיי"ש, וביאור הדברים, ע"ד שפי' בספה"ק נוע"א זל"ה, עה"פ כה תאמר לאדוני לעשו עם לכן גרתי וגו', ופרש"י לא נעשיתי שר וחשוב, דבר אחר ותרי"ג מצות שמרתי, ויל"ד דהול"ל לאדוני עשו והלמ"ד של לעשו מיותר, גם

תחילה כמו דבר הנרצח * ואמר הכתוב זה האות אשר יכה את רעהו רוצה לומר מעשיך הקודמים הן תורות ותפילות שלך היו מכים את רעך הוא הצדיק הנקרא רעהו לא היה יכול לסבול את מעשיך ולא היו מקובלים על הבריות בבלי דעת פירוש בעבור שהיו בלי דעת * ואם תאמר איך אדע שזה האמת ואמר והוא לא שונא לו פירוש כי ראינו שלא היה שונא לו מעולם רק מחמת מעשיו המכוערים לכן מעשיך יקרבך לתקן הכל וק"ל: (נועם אלימלך)

כי ימצא בקרבך וגו' לעבור בריתו וילך ויעבוד אלהים אחרים וגו' נעשתה התועבה הזאת בישראל. י"ל כן, הנה יש אפיקורסים הפורקים עול ואומרים לית דין ולית דיין ועבדא בהפקירא ניהא ל' ואין לה שום אלהות שיהיה, וישנמי השומרים תורה ומצוותיה ורק אך לומדים מהאומות אשר סביבותיהם לשתף שם שמים עם ע"ז ולאמר כי הוא ית' אלהא דאלהא, אבל להחליף עבודת ה' בע"ז זהו דעה נפסדה מחודשת, שגם אומות העולם אינם עושים כן כדכתיב [י'רמ' ב'] ההמר גוי אלקים והמה לא אלקים וגו', וזהו שאמר כי ימצא בקרבך שיעשה הרע בעיני ה' לעבור בריתו, ולא כאפיקורוס האומר לית דין ודיין, אלא וילך ויעבוד אלהים אחרים, נמצא המיר עבודת ה' בע"ז ההיא ואמת נכון הדבר שנעשתה התועבה הזאת בקרבך ולא למדתיה מאומות העולם שהם אינם ממירים אלהיהם. [תקס"ב]:

א"י כי יפלא ממך דבר למשפט וגו' דברי ריבות בשעריך קמת ועלית אל המקום אשר יבחר ד'. הנ"ל עפ"י מ"ש לעיל בפ' ראה במאמר הגמרא ברכות ג, (א) אצל ר"י בן קסמא שנכנס להתפלל בא אחת מחורבות ירושלים ובא אליה ושמר לו על הפתח. מהו לשון שמירה שהיה צריך לו. וגם מהו על הפתח לרמז בזה עפ"י דברי הרמב"ן ז"ל על פ' (שמות כג, כה) ועבדתם את ד' אלקיכם עבודה שכלב זהו תפלה. כי באמת היא עבודה גדולה להתפלל בלי שום מחשבה זרה. וזה שהיה ר"י בן קסמא נכנס להתפלל על החורבות וירושלים שיבנה מהרה בימינו. ובא אליה ושמר לו על הפתח. פי' פתחי' פיו שמר אותם שיצאו הדברים בכוונה הרצוי' כמ"ש ד' שפתי תפתח. כמ"ש (מלאכי ג, כג) הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יוס' ד'. וזה הרמז בפ' זה כי יפלא ממך דבר וגו' דברי ריבות בשעריך הם המון המחשבות זרות המבלבלים את האדם בשעת התפלה. לזאת נתנה התורה עצה לזה וקמת ועלית אל המקום. פי' תיכף כשאדם עומד בבקר יהי' ראשית מחשבתו על גודל צער גלות השכינה. וזהו וקמת ועלית אל המקום זה בהמ"ק שיבנה ב"ב אמן: (תפארת שלמה)

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך, ובמדרש לך ולא לאוה"ע. ונראה בהקדם מ"ש חז"ל כתיב ישא ד' פניו אליך וכתיב אשר לא ישא פנים, לא עשה תשובה אשר לא ישא פנים עשה תשובה ישא ה' פניו, יכול לכל ת"ל אליך, אליך ולא לאוה"ע, והנה בספה"ק האריכו לבאר מאמר הכתוב שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך, שהיא אזהרה לכל אחד מישראל בימי התשובה אלו שישום שופט ושטר על שערי הגוף, לשפוט עצמו אם הלך בדרכים טובים ויתחרט כדבעי מעומק הלב על מעשיו אשר לא טובים כדי שיצא זכאי בדין, ולזה שפיר קאמר במדרש תתן לך ולא לאומות העולם, כי אך ורק בישראל מועיל התשובה ומכפרת עון, משא"כ באוה"ע.

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך וגו' ושפטו את העם משפט צדק. מי שמשים שופטים ושוטרים בשערי הגוף שאל יכנס שם ואל יוציא משם דבר עבירה, הוא ראוי לשפוט אתה עם משפט צדק.

לעמוד לשרת בשם ה' הוא ובניו כל הימים. יובן עפ"י"ש הספרים, שמי שעבודתו מכח שכר ועונש הרי איננה רצונית כי אם הכרחית ולכן אינו מזכה לבניו אחריו אבל העובד מיראת הרוממות ומאהבה לעשות נחת רוח לשמו ית' א"כ עבודה רצונית ומוריש כח זה לדורותיו אחריו, וז"ש לעמוד לשרת בשם ה' לעשות נחת רוח ליצורו ואז הוא ובניו כל הימים.

לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל. ולכאורה אם יאמרו על ימין שהוא שמאל שהוא ימין הוא חק בלי טעם, ועל זה אמר אשר יגידו לך דהיינו שרק לך נדמה שאמרו על שמאל שהוא ימין אבל לא כן היא כי מאוד עמקו מחשבותם ואי אפשר להבינם.

וענו ואמרו דינו לא שפכו את הדם הזה ועיינו לא ראו. ולכאורה מה שאמרו ועיינו לא ראו בכלל הוידוי, אמנם נראה דהכוונה דועיינו, היינו עיני העדה, המנהיגים עשו עצמם כאילו אינם רואים מהנעשה תחת ידיהם.

צדק צדק תרדוף וגו'. הנה מבואר בגמ' גדולה גמ"ח יותר מן הצדקה מפני שהצדקה הוא רק לעניים וגמ"ח היא בין לעניים ובין לעשירים, ובה נ"ל כפל הלשון צדק צדק כי צדק ה' פירושו צדקה ולזה כפל הכתוב ב' פעמים לרמז על דבר שגדול מן הצדקה והיא גמ"ח.

שופטים ושוטרים וגו'. וברש"י למען תחיה וירשת, כדאי היא מינוי הדיינים הכשרים להחיות את ישראל ולהושיבין על אדמתן נ"ל ע"פ הידוע שהאדם צריך לחשוב בעת שנותנים לו גדולה מן השמים, אז גם כשראויים ח"ו לעונש מן השמים די להם בנקמה כזו כמה שנותן להם גדולה, וז"ש שופטים ושוטרים וגו' שהאדם ישפוט עצמו בכל פעם ויחזור בתשובה, ובה כדאי הוא מינוי הדיינים שכזה יחזור ישראל להחיות על אדמתן. (שפתי צדק)

ואם ירחיב וגו' לאבותיך פירוש עצמן, כי הם ינחלו הארץ לעתיד לבא, ואמר זה יושג להם אם ישמרו את כל התורה ויעשוה, ותהיה השמירה והעשיה מאהבת ה' ולא מיראה, הדור ההוא אשר יעמוד בזה בימיו, יקים ה' דברו הטוב לתת כל העשרה עממין, ויעמיד ביד ישראל כל הטוב שהבטיח לעשות לאבות ביום עומדם בתחיה, ורבותינו ז"ל (סנהדרין צט:). העירו שגאולה העתידה תלויה בעבודת ה' "מאהבה" דוקא.

תכין לך הדרך פירוש אחר תראה שתכין ותרחיב לך דרך ישר להבורא * ושלשת את גבול ארצך פירוש על ידי שתשליש את ימים כאמדם ז"ל לעולם ישליש כו' שליש במקרא והיה לנום שמה כל רוצח פירוש לנום לשון הרימו נס פירוש על ידי זה תעלה ותגביה את כל הדברים אשר נרצחו דהיינו כל זמן שלא עשה תשובה אזי הן תורה והן התפילה לא פורחת לעילא ומוטל כדבר הנרצח ועתה תגביהנו ותנשאנו למעלה * וזה דבר הרוצח פירוש הדבר הזה אשר היה נרצח עד דעת ה' * אשר ינוס שמה פירוש ועתה תנשאנו ותגביהנו למעלה וחי רוצה לומר שתתן בו חיות * ואם תאמר מי יודע שהיה

מ'ש תרי"ג שמרתי תמוה, וכי בשביל זה ימצא חן בעיני, אבל הענין דורך הצדיק, בדברו עם בנ"א, ישכיל לדבר דבר על אופניו, שיהי' דבריו נשמעים במשמעותן כפשוטן, וגם שיהיו תוכן רצוף תפלה ותחנונים להמקום ב"ה, והכוונה בזה להסתיר תפלתו ולהליכה, למען לא יכינו המסטינים ולא יסטינו, וז"ש מהתאמרו לאדוני הוא אדון הכל ית', וגם כפשוטן לעשו עם לבן גרתי, לעשו נאמרו הדברים כמשמען לא נעשיתי שר וחשוב, ד"א להקב"ה תרי"ג מצות שמרתי עכ"ל דנוע"א זל"ה.

והנה הכהן דבר אל העם דברי תוכחה ומוסר, וז"ש ילך וישבו לביתו וכמבואר בספה"ק, וז"ש ונגש הכהן אין הגשה אלא תפלה וכו', והכוונה בשעה שידבר דבורים קשים דברי מוסר, ובדיבור זה עצמו יהי' מלושב אמירה רכה, והמלצת זכות על ישראל, וז"ש שמוע ישראל וגו', הכוונה בפשוטה אליהם לשמוע אל דברי תוכחה שלו וכו', ובקרב לבבו יהי' כוונתו לד' אמירה רכה, שמע ישראל שאפי' אין לישראל אלא זכות ק"ש, כדאי הם להושיע אותם בדרשת חז"ל, עכנ"ד הייטב לב זל"ה, וכע"ז פי' בספה"ק קדושת לוי עה"פ תחת אשר קנא לאלקיו ויכפר על בני ישראל עיי"ש.

וכמו"כ בענין המשפט, כבר הבאנו לעיל דברי ק"ז וישמח משה זל"ה, וכמבואר בן בספה"ק, דא"א להשיג עומק המשפט בשכל ודעת אנוש, כ"א ע"י השראת השכינה והשפעת אלקות, ומעתה אם זוכה הדיין להיות רוח אלקים בו, ואלקים ניצב בעדת אל, יש בכוחו להיות צדק ומשפט בדיבור א' נאמרו, דהיינו שמחויב לרונ עפ"י התורה ולהרשיע את הרשע, ולחייבו מיתה או מלקות כפי ענשו המגיע בב"ד של מטה על חטאו, וכחלתבשות דבריו יתפלל עליו וימליץ זכות בעדו, שלא יענש בדיני שמים על חטאו, וכמו"כ יש בכח הכ"ד, שמין משפט צדק לאמיתיה של תורה, להמליץ זכות בדיבורם על כלל ישראל, כמ"ש לעיל דגדול כוחו של משפט צדק, שמביא את הגאולה ומציל את ישראל מחורב ומלחמה, כמבואר בן בפסוקים ובדרז"ל, ובזאת יש בכח זכותה, להמליץ טוב על ישראל.

ויבואר בזה דברי התנחומא הנ"ל ושפטו את העם משפט צדק, שיהיו מלמדין זכות על הדור (עיין לעיל קושיא ז') ואין המקרה יוצא מידי פשוטו דמיייר במשפט הדיינים להורות כדני התורה, אבל בדיבורים אלו עצמן, יהי' מלושב בהם המלצת זכות על ישראל, ויתקשר עם המאמר אשר ד' אלקין נתן לך הסמון אליו, לפי שד' אלקין נתן לך, ר"ל המשפט צדק יהי' ע"י השפעות אלקות, ע"כ יש בכח אלה הדיבורים להמליץ זכות על ישראל, ולהיות צדק ומשפט בדיבור א'.

ועתה נבאר דברי התנחומא מ"ש לך ולא לאומה"ע (עיין קושיא ו') בהקדם מ"ש בספה"ק אגרא דכלה (פ') (ויא) עה"פ האף תספה צדיק עם רשע, ולכאורה מה הוי' ס' דאברהם חסידא קדישא, שהשי"ת יספה ח"ו צדיקים עם רשעים, ומי חשיד קוב"ה ח"ו, והנראה בזה, דהנה הצרפית אמרה לאל"י באת אלי להזכיר עוני, וביארו חז"ל, שאמרה בטרם בואך אצלי, הייתי נחשבת לצדיקת בערך הרשעים, אבל כשבאת אצלי הנה בערך כרשעה אחשב, הנה דעת לנכון מזה חסדי השי"ת, אשר יחשוב האדם לצדיק בערך הרשעים, הגם שאינו צדיק באמת וכו', ובזה נבין טענה א"א לפני הקב"ה, ואמר האף תספה צדיק עם רשע, האם ח"ו הכוונה לאסוף גם אותה האיש, אשר הוא צדיק עם רשע, היינו בחיבור רשע ובערכו נחשב לצדיק, ובזה רצה להמליץ זכות עליהם עכנ"ד עיי"ש, וכמו"כ מצינו שאמר הכתוב לא בצדקתך וביושר לבבך אתה בא לרשת את הארץ כ"א ברשעת הגוים האלה, ובערך רשעתם אתם נחשבים לצדיקים.

אמנם יש לדרך הזה חסרון ומגרעת, דע"ז נזכר בהכרח רשעת הרשע וחטאיו, וזה מעלה חרון אף ח"ו, ונחלש כח הזכות, וכמ"ש במס' ר"ה (ה' ע"ב) מלך נכנס תחלה לדין מקמי דליפוש חרון אף, וכמו שפירשו בספה"ק בהשפטו יצא רשע, ועי"ז תפלתו תהי' לחטאה, וע"כ הדרך היותר טוב והרצוי, אם יזכו ישראל שיוזכר זכותן מצד עצמן, ולא יוצרך להעריך זכותם וצדקתם נגד רשעת הגוים, ויתבאר בזה דברי התנחומא הנ"ל שופטים ושוטרים נתן

לך, לך ולא לאומה"ע, ר"ל ע"י שתמנה דיינים הגונים, ויהיו ראויים אל השפעה אלקית, יהי' בכוחם ובזכותם להמליץ טוב על ישראל, ולהעריך זכותם מצד עצמם, ולא בערך רשעת הגוים, וז"ש תתן לך ולא לאומה"ע, וז"ש צדק צדק תרדוף, וכפל צדק בא להורות, שיהי' הצדק ללימוד זכות מצד הצדק והרחמים, ולא יצטרכו לעורר דין על הרשעים ולהעריך נגד רשעתם צדקתם של ישראל. (דברי יואל קיא - קיב)

מצב דורינו במשנתו של רבינו הק'

בספרי דבי רב "דברי יואל"

גודל החורבן להעולם שמגיע ע"י חנופה

ולדרכנו יתורץ קושינתנו הנ"ל, מדוע כתבה תורה הצווי בלשון לא תוכל לתת עליך איש נכרי, הו"ל לא תתן. עליך איש נכרי, אלא שלא תאמר הואיל ונבחר מלך זה מדעת הצבור ועפ"י רוב ישראל, ע"כ יסכים הקב"ה אל הרוב, כמ"ש בב"מ (דף נ"ט ע"ב) בתנורו של ענכא, שאמר הקב"ה נצחוני בני, והסכים הקב"ה לדעת הרוב עיי"ש, אולם אם הרוב נוטים מדעת התורה, אז קשר רשעים הוא ואינו מן המנין, ואין זה רוב שאמרה תורה לילך אחריו, וכמ"ש בגמ' סנהדרין (דף כ"ו מ"א) גבי חזקי' ושבנא, הוי מסתפי חזקי' אמר דלמא ח"ו נטי' דעתי' דקוב"ה בתר רובא וכו', בא נביא ואמר לו לא תאמרו קשר, לכל אשר יאמר העם הזה קשר, כלומר קשר רשעים הוא ואינו מן המנין, ופרש"י אל תחשוב שיהא מנינו של שבנא מנין ליחשב רוב, ועיין במהרש"א בח"א שפי' אינו מן המנין הכוונה על הקב"ה, שהקב"ה לא יכנס במנין הרוב שלהם ולא יסכים עמהם, ועיין בספרי ויואל משה (מאמר א' סי' קנ"ו) בארתי מנין זה באריכות.

וע"כ כתבה תורה לא תוכל לתת עליך איש נכרי, שלא תאמר אי עבד מהני, שאע"פ שלא עשו כמצות התורה אעפ"כ כיון דעבדי עביד ואי עביד מהני, כמ"ש בריש תמורה דפליגי בזה אבאי ורבא, אי עביד מהני או לא, ומסקנת הגמ' דלא פליגי אלא בריבית קצוצה, ובכל התורה כולה איכא מקום דמהני ואיכא דלא מהני, וכאן ה' סברא לומר דמהני, דיסכים הקב"ה לדעת הרוב, ע"כ כתבה תורה לא תוכל לשון שלילה, לומר שהיא מן הנמנע, שתתן עליך איש נכרי, וכל מעשיך לא יועילו כלום, ואין לו דין מלך כלל לשום דבר, כי כן רצון הבור' שדעת התורה יכריע על דעת הרוב שאינו עפ"י התורה, ואפי' אם כל ישראל ימנו מלך שלא עפ"י נביא ושלא עפ"י תורה, לא יועילו במעשיהם כלום, ומעתה לא יספיק הכתוב לומר לא תתן עליך איש נכרי, שאז ה' אפ"ל דאי עביד מהני, ע"כ כתבה תורה בלשון שלילה דאינו במציאות ואין לו דין מלך כלל.

וראי' לפירוש זה מצאתי בספרי (פ' תצא) לא יוכל לבכר את בן האהבה וגו', מלמד שאינו רשאי לבכר, יכול לא יהי' רשאי לבכר, ואם בכר יהי' מבוכר, ת"ל לא יוכל לבכר, הא אם בכר אינו מבוכר ע"כ בספרי, וכמ"כ כאן כוונת הכתוב להורות דאי עביד לא מהני ולא יועילו במעשיהם כלום.

עוד נרמז במה ששינה הכתוב לכתוב לא תוכל במקום לא תתן, להורות כי אם תבקש לעשות רצונו ית', ולמנות מלך עפ"י מצות התורה ואשר יבחר ד' בו, אז לא יעלה אפי' בדעתך ליתן עליך איש נכרי, אז אשר לא אחיך הוא במצות, ואם יעלה בדעתך למנות שלא עפ"י תורה, אלהשתתף בבחירות שהם כנגד התורה ולמנות עוברי עבירה, תדע שמעשיך אינם רצוים למקום, וצריך אתה להתבונן עליהם ולהטיב מעשיך, כי אלמלא הי' ממשיך רצויים, לא הי' עולה אפי' בלבך רעיון זה לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך במצות, כי מנין זה יש בכוחו להשחית הרבה, ולגרוע העברת הדעת, ועל הכלל כולו יצא, וכתבה תורה זה למבחן, כי בזה תוכל לבחון את לבבך, ומדריגתך אשר אתה עומד בה, וזהו הפי' שום תשים עליך מלך אשר יבחר ד', ואם אתה רוצה לעשות כפי אשר יבחר ד' ולעשות רצונו ית', אז לא תוכל לתת עליך איש נכרי, לא יהי' בכוחות נפשך מציאות לזה.

עוד ירמוז הכתוב, שאם תבקש האמת לעשות כדת של תורה, ולמנות את אשר יבחר ד' בו, אז מן

השמים יסייעוך ולא תכשל ולא תשגה ליתן עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא במצות, כי אע"פ שאין הקב"ה מונע הבחירה מבני אדם, אבל הבא לטהר מסייעין אותו, ולא תוכל לתת עליך איש נכרי, כי יסייעו אותך מן השמים שלא תכשל.

ויבואר מאמר הכתוב בלבתי רום לבבו מאחיו ויתרצו הדקדוקים שהבאנו לטיל (קושיא י"ט), דלהלן נאמר וכתב לו את משנה התורה וגו' והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו, ופי' החתם סופר זל"ה, דכל קורות ימי חייו יקרא בתורה עכ"ל דז"ל, והתורה"ק מזהיר למלך שיתנהג עפ"י התורה, ומלכותו תלוי בזה, כי באם לאו לא יבחר ד' בו, ואין הקב"ה מסכים לממלכתו, ואין נותנים לו השפעה מן השמים, ואין לו דין מלך כמבואר לעיל, וזה מאמר הכתוב בלבתי רום לבבו מאחיו, שאל יתגאה בלבבו לחשוב, כיון שאחיו המליכוהו, ודעת רוב ישראל מסכימים עמו, יתקיים במלכותו בהחלט, ואף אם אינו מתנהג עפ"י התורה, ע"כ זהוזהיר עליו הכתוב שלא יאמר כן, כי אין דעת הרוב מכריע כלל נגד דעת התורה"ק, אלא והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו למען ילמד ליראה את ד' וגו', ורק אז יתקיים במלכותו, כמ"ש ולמען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו וכו'.

ואפשר לרמוז בכתוב עוד עפ"י"מ שכתב רש"י ז"ל (פ' ויצא) עה"פ ויאמר יעקב לאחיו, הם בניו שהי' לו אחים יגשים אליו לצרה ולמלחמה, וזה מאמר הכ' בלבתי רום לבבו מאחיו, שאל יבטח בלבבו על אחיו לצרה, שיעזוהו בעת צרתו, ואל יחזק את לבבו לאמר שעי' אוהביו ואחיו, תתחזק המלוכה בידי ויתגבר על שונאיו, ע"כ הזהירה אותו התורה"ק שלא יחשוב כן, אלא בלבתי סור מן המצוה ימין ושמאל, ואז יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו וגו', ורק לד' הישועה ויאריך על ממלכתו רק ע"י שמירת התורה"ק, וכל אוהביו לא יעילו כלום אם מד' יסור את לבבו.

ואפשר לפרש מ"ש הכתוב ולבתי סור מן המצוה ימין ושמאל, והדקדוקים נפרטו לעיל (קושיא י"ח), ויובן עפ"י מ"ש רז"ל, עה"פ וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו (מלכים א' כ"ב) וכי יש שמאל למעלה, והלא נאמר ימין ד' רוממה ימין ד' עושה חיל וכו', אלא אלו מיימינים ואלו משמאילים, מיימינים מלמדים זכות, משמאילים מלמדים חובה, עכ"ל רש"י ז"ל, והנה מלך ישראל ומנהיגי ישראל צריך שיהי' בהם ב' מידות הללו, שיהיו מוכיחים את העם ומלמדים חובתם בפניהם, ויהיו גודרי גדר ועומדים בפרץ, ולא יחניפו להם להצדיק מעשיהם במיניהם, כי זה גורם לחורבן ותקלה גדולה, כמו שהי' בימי נביאי הבעל ובימי חורבן בהמ"ק, שנאמר נביאך חזו לך משאות שוא ולא גילו על עונן וכו', וזה גורם לחורבן בית אלקינו, וכלפי שמיא רצויים לזרם זכות על ישראל, וכמבואר במדרש רבה (דברים א') שאמר הקב"ה בכיכול, משה הוכיחנו אחר ישראל, והוכיח לישראל אחרי, לישראל אמר אתם חטאתם, להקב"ה אמר למה ד' יחרה אפך בעמך וכו' עכ"ל המדרש.

אבל מנהיגים לא טובים מהפכים הסדר, וע"י שמחניפין בעיני העם, ומלמדים זכותם בפניהם, ואינם מוכיחין אותם, ממילא מעוררין עליהם קטרוג למעלה, ונמצא עליזוים למטה, לימוד זכות מצריך להיות למעלה, הם אומרים אותו למטה לפני העם, ותחתונים למעלה, הזכרת עונותיהם שצ"ל למטה נעשה למעלה ר"ל, וזהו מאמר הכתוב ולבתי סור מן המצוה ימין ושמאל, שמצווה המלך על ב' דברים אלו, שהם ימין ושמאל, להיות מלמד זכות כלפי שמיא, ולהוכיחם על פניהם, אבל אל יסור ממנה להפך הסדר, ואז יאריך ימים על ממלכתו וגו'.

ועפ"י"ז אפשר להבין הפסוקים מ"ש באבשלום (שמואל ב' ט"ו) ויאמר אבשלום מי ישימנו שופט בארץ ועלי יבוא כל איש אשר יהי' לו ריב ומשפט והצדקתיו וגו', ויגבב אבשלום את לב אנשי ישראל, והנה ראוי לשים לב, איך יתכן שכל הבא לפניו יצדיקהו, האם אפשר לזכות שטרא לבי תרי, ואם אחד יצדק עכ"כ שכנגדו יתחייב, ורש"י ז"ל לתיקן זה במקצת, ופי' עפ"י התרגום ואדינני בקושטא, והצדקתיו פירושו שאעשה לו משפט צדק, אבל א"כ קשה אף גבב עי"ז את לב בני", שהרי דוד עשה

צדקה ומשפט כאשר העידו הפסוקים עליו, וידעו כל ישראל בו, וד' עמו, וא"כ מאי רבות' יותר שעי"ז נגב את לב בנ"י, וכי האמינו לו שהוא ישפוט בצדק יותר מדוד אביו.

ואפ"ל עפ"י מ"ד במשנה אבות (פ"א מ"ח) כשהיו בעלי דינים עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים, וכשנפטרים מלפניך יהיו בעיניך כצדיקים שנקבלו עליהם את הדין, וכתב התוס' י"ט א"ל שבהם צדיקים לא, שא"כ יחפשו בטענותיהם וידין כל אחד לכף זכות, ולא ירד לאמיתת הדין עכ"ל, אולם אבשלום אמר ועלי יבוא כל איש אשר יהי' לו ריב והצדקתיו, ר"ל יהי' בעיני צדיק, ואין הכוונה שאצדיקנו בדינו, כי א"א לזכות שטרא לבי תרי, אלא אפי' יהי' חייב בדינו, יהי' בעיני צדיק ואהפך בזכותו, ובהגב אבשלום אלא לב אנשי ישראל, כיון שהתחנך להם ועשאן כולם צדיקים, ע"כ אהבו אותו, כי בטבע העם מרוצים לדברי חנופה נאלה,

ומחשבים גם אותו לצדיק מדה כנגד מדה, ומחניפים לו כדרך שהוא מחניף להם. ומעתה יבואר מימרא דגמ' נידה (דף ל' ע"ב) הנ"ל שמשביעין את העובר במעי אמו תהי צדיק ואל תהי רשע, ואפי' כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה הי' בעיניך כרשע (עיין קושיא כ' לעיל) ולדרגנו יבואר כי כשכל העולם כולו אומרים עליך צדיק אתה, אין זה כ"א ע"י חנופה, שאתה מצדיק את כל העולם כולו בפניהם, ע"כ מחניפים גם לך, ואומרים עליך צדיק אתה, ע"כ הי' בעיניך כרשע, כי זה סימן שאתה רשע ומעשה חנופה בידך, כי לצדיק אמת יש עליו חולקים, והס"א והקליפות והערב רב מחרחרים עליו ריב, וא"א שכל העולם כולו יאמרו עליך צדיק אתה אלא באופן הנ"ל, וע"כ הי' בעיניך כרשע. ובה"ב יבואר מ"ש שר"ל (בסוטה מ"א ע"ב) א"ר אלעזר כל אדם שיש בו חנופה, אפי' עוברין שבמעי אמן

מקללין אותו, שנא' (משלי כ"ד) אומר לרשע צדיק אתה יקבהו שמים יזעמוהו לאומים, ואין לאום אלא עוברין עכ"ל הגמ', ולכאורה למה דוקא על עבירה דחנופה מקללין אותו העוברין שבמעי אמן, ולא על עבירות אחרות החמורות יותר, ואפשר על כי משביעין אותם במעי אמן, אפי' כל העולם כולו אומרים עליך צדיק אתה הי' בעיניך כרשע, ומציאות מאמר זה הוא רק ע"י חנופה כאשר בארנו, ומרגישים בהפסד שאפשר לצמוח ע"י חנופה, להטעות את כל העולם ולעשות אותם צדיקים, וזה גורם להמנע מהם דרכי התשובה וע"כ מקללין את המחניף כשעודן במעי אמן, כי משיגין כבר את הנסיבות והצער שיגרם לעולם על ידו, אבל שאת עבירות אינם מרגישים עדיין נסיבות הדור, רק בעבירה זו דחנופה בלבד, כיון שמשביעין אותו עליו, ע"כ הם יודעים בהפסידה ומקללין את החונף. (דבר"י קה-קז)

הילולא דצדיקא

מן הגה"ק רבי יקותיאל יהודה זיע"א

בהגה"ק רבי אלעזר ניסן זיע"א גלב"ע ביום ו' אלול תרמ"ג

מן בעל הייטב לב זיע"א

רבינו נולד לאביו הגה"ק רבי אלעזר ניסן זיע"א בן רבינו משה איש האלוקים מן בעל הישמח משה זי"ע ובשנת תקס"ח מזקינו הגדול למד תורה בקדושה בצעירותו וכן נתגדל על ברכי זקינו מן הישמח משה, ויהי בהיותו הנער בן שבע שנים נסע עם אביו לזקינו ואז היה הסיפור הידוע אשר מן הישמח משה זי"ע אמר תורה ואח"כ בקש מבנו הגה"ק רבי אלעזר ניסן ולאחמ"כ מנכדו היניק מן הייטב לב זי"ע שיאמר תורה שיתקיים בהם הפסוק לא ימוש מפני זרעך ומפי זרעך, ועיין בתוס' בבא בתרא נט. ד"ה והחוט המשולש לא במהרה ינתק - כמה היו שהן ואבותיהם ואבות אבותיהם היו תלמידי חכמים ולאקאמר עליהם החוט המשולש אלא הכא היינו טעמא לפי ששלשתן ראו זה את זה. וכן ידוע שפעם שלח אביו מן הגה"ק רבי אלעזר ניסן זי"ע קוויטל להחזרה מלובלין זי"ע ואמר אז החזרה על מן הייטב לב ער שיינט ער ליינט ער וועט באלייכטן די וועלט.

רבנותיו הן' מן הרה"ק מראפשיץ זי"ע והרה"ק רבי שמעון מיערוסלב זי"ע, ועוד הרבה צדיקים אשר הסתופף בצ"ק. חבירו לעבודת ה' מן הרה"ק מצאנז זי"ע בעל דברי חיים. וכן הי' בידידות רב עם תלמידי מן החתם סופר זי"ע.

חותנו הרה"ק רבי משה יוסף אשכנזי זי"ע אשר לעת זקנתו עלה לאר"י. צאצאיו הן' הגה"ק רבי אברהם אהרן מקאלבסוב זי"ע, הגה"ק רבי אלי' בצלאל מטעטש זי"ע, הגה"ק מן בעל הקדושת יו"ט זי"ע ממלא מקומו, הרה"ק רבי משה יוסף זי"ע, חתניו הן' הגה"ק המפורסם רבי משה'לי ראזאדובער זי"ע, הגה"ק רבי ישראל יעקב יוקל ט"ב זי"ע מוואלאווא הגה"ק רבי ברוך מגארליץ זי"ע בן רבינו מן הדברי חיים זי"ע.

רום מעלת קדושת מן בעל הייטב לב זיע"א היא אין לשער כידוע, לכל מי אשר היה בקרבו, וכן העיד זקנו מן בעל הישמח משה זי"ע א שחבבו מאוד, שפעם אחת כאשר חזר מבית חותנו אבדק"ק טאלטשעווע ובבית חותנו היה שורר עניות עד שכמעט לא היה שם לחם לאכול וכשראתה אותה זקנתו מחברתו הטהורה של מן הישמח משה זיע"א אמרה, אה! קוק נאר ווי שלעכט ער זעהט אויס, ענה ואמר זקנו מן בעל הישמח משה זיע"א, אה! קוק נאר ווי גוט ער זעהט אויס, ווי ער האט זיך אויסגעארבעט.

רביה"ק זיע"א סיפר כי כידוע שמרן בעל הייטב לב זיע"א היה בעל יסורים והיה לו חולי מעיים (זה חולי הצדיקים כמובא) ופע"א כאשר נסע בדרך ופתאים אוחזים יסורים גדולים למאד עד שהוכרחו לעצור באיזה כפר שהיה דר שם אחד מחסידיו של מן בעל הייטב לב זיע"א ואמר המשב"ק להבעלת הבית שיועיל בטובה להכין מאכל שקורין "איינברען זיפ" שהוא רפואה לחולי מעיים כדי שיאכל מזה מן הייטב לב ואכן עשתה כן, אולם מן הייטב לב לא נגע מזה אפילו כמלוא טיפה, והיה לפלא גדול, ושאלה את האשה אם היה הכל כראוי אמרה שהכל כשר וישר, אבל אח"כ אמרה שבא על דעתה שהיות שלא אמרו לה מקודם שמרן הייטב לב יגיע לביתה עשתה הכל במהירות, ולקחה קדירה חדשה שעדיין לא טבלה ומיד הכינה את האיינברען זיפ, ולכאורה זו היתה הסיבה שלא טעם מזה מן הייטב לב.

ובמושיען של ישראל מביא סיפור אחד מגדולת מן הייטב לב, והכי הוה עובדא, שאחד מתלמידי מן הייטב לב שאביו היה מעדת האשכנזים מגליל העליון ולא נסע להסתופף בצל הצדיקים, והרבה פעמים בקש בנו שיועיל בטובו לבוא אל רבו הן' ולא יתחרט עד שפעם הפצירו בו מאוד ואכן נסע עם אביו על שמחת תורה, ואביו היה למדן וחשב בוודאי שכאשר יגיע למרן הייטב לב ישוחח עמו בתורה כאשר פקע שמה של מן הייטב לב כגאון הגאונים ורב חילי באורייתא, אבל מה מאוד חלשה דעתו כשהגיע לסיגעיט וראה ביום שמחת תורה כאשר עתה החסידים עומדים על מקומם ומרן הייטב לב זיע"א עומד באמצע ומרקד ומפזז ומכרכר בשמחת התורה ואינו אומר שום דבר תורה ומיד התחרט על בואו על בזבז הזמן והכסף, וכשעבר מן הייטב לב, נישא אליו ואמר לו: אין הימל איז יעצט דא א חתונה אין איך בין דער בדרך, וכאשר ראה הבן שהייטב לב דיבר עמו נתעלף מיד, ואמר אח"כ לאביו, האם הרהרת על האדמו"ר, והוזה לו אביו שהרהר וראה האיש כי איש קדוש עובר עליו ורוח ה' דבר בו.

עוד סיפר מן רביה"ק זיע"א שפעם היה בחור אחד עני ואביון ורעב מאוד ולא היה לו מה לאכול, ונודע לו כי במרתף מן הייטב לב נמצאים מיני מתיקה ומדענים עם פרי מגדים, ונפשו בו תתעטף לאכול מפריו ולשבוש מטובה, אמנם דא עקא שדלת המרתף היה סגור ומסגורו היה צריך לשברו וכדי לשברו היה מוציא קול רעש גדול, ע"כ חשב לעצמו שכאשר מן הייטב לב ילך להתפלל תפילת מנחה והיה זה בעש"ק יעשה מעשה, ואכן עלה לו להכנס בהצלחה ועשה מעשה ולקח משם מיני מתיקה ומיד הלך לביהכ"נ להתפלל שלא ירגישו בו שהוא היה זה ש.... והנה בעת תפלת מנחה בהודו נישא אליו מן הייטב לב ואמר לו הפסוק בקול רם: כי שבר דלתות נחושת ובריחי ברזל גזע וה' לפלא.

בספר חמדה גנוזה מובא, שלמרן הייטב לב זיע"א היה בעל מגנן נפלא ושמו ר' מאיר, והיה כותב נאטין, וגם זוגתו של הבעל מגנן היה לה חוש נפלא בזה והיתה יכולה לכתוב נאטין, פעם עשה ר' מאיר ניגון וכתה אותו על נייר בנאטין, וכשהלך מביתו הוסיפה אשתו עוד תנועה אחת להניגון, כשבא לביתו הוטב מאוד בעיני תנועה זו שהוסיפה, והיה משורר כן הניגון כאשר היה נכתב בהנאטין, פעם בליל שב"ק שר מן הייטב לב בזאת הניגון שלום עליכם, ולמחרתו ביום השבת שאל לו מן הייטב לב זיע"א מה זה הניגון ששרתי אתמול על שלום עליכם, השיב ר' מאיר הלא זהו הניגון שאני חברתי, וחזר לחדרו ואחר זמן מועט שוב יצא ושאל לו עוד הפעם על הניגון וענה לו במקדס, א"ל מן הייטב לב שראיתי בחלומי איך שאני שר את הניגון ואשה מסייעת לי בהניגון, וחזר לחדרו, אח"כ סיפר ר' מאיר שזוגתו הוסיפה תנועה אחת בהניגון והיה לפלא גדול.

פע"א בליל כל נדרי בבית מדרשו של מן הייטב לב זיע"א כאשר כולם עטופים בפחד ובאימה מיום הדין, וכשעלה מן הייטב לב לפני ארון הקודש לומר דברות קודש לעורר לב העם, והיה פניו מאירים כלפיד אש, כאשר זקני חסידי מן הישמח משה העידו שהיה פניו מאירים דוגמת פניו של זקינו בליל שב"ק, פתח ואמר, אהובי רבותי, הלא עתה לפני כל נדרי ערב יוה"כ והנני עומד לפני ארו ברית ה', וגם הנני איש זקן מעוטף בטלית וקיטל, הלא לא תחשדוני כעת שאהיה דובר שקרים חלילה, תאמינו לי שאני פחות שבפחותים שנמצא פה.

ופע"א אמר בדרשת כל נדרי, איך האב דאך שוין א ווייסע בארד, ווען וועל איך תשובה טוהן וגעו כל העם בכביה עצומה.

רביה"ק זיע"א סיפר כי פעם שאל אחד מתלמידי מן הגה"ק רבי משה זיע"א מה גליל העליון ולא מעדת החסידים, ופעם אחת שאלו על עצם בואו לשמש כאבד"ק בעיר חוסט איך הוא לשבע נפשו, אמר הכל היה כדאי, כי הגעתי להכיר את הרב מסיגעט, כי לא ראיתי מעולם אדם השלם כמותו.

וכן מן הכתב סופר שהי' בידידות גדול למאד עם מן הייטב לב, ופע"א כשהיו במרחץ מארינבאד, אזי קודם שנסע מן הכתב סופר נתן למרן הייטב לב כוס של סכף במתנה, ולא רצה הייטב לב לקבלו, וכאשר הפציר בו שיקבלו, שאל אותו מן הייטב לב למה הנך רוצה לתת לי אמר שרוצה שיזכרו, אמר לו מן הייטב לב "איך וועל אייך געדענקען איך וועל אייך געדענקען" דאיתא בגמ' תרי תמיהי מדכר דכרי אינישי וכאן הי' שני תמיהות, א"י שרבי אינו רוצה לקבל מתנה, ב' שרב ירצה ליתן מתנה לאיש כאן, וע"כ מייכבר דכרי.

הגה"ק המהר"ם שיק זי"ע כשנתקבל לאבד"ק חוסט, נסע למרן הייטב לב כדי לקבל את ברכתו ואז נעשו בידידות גדולה עד למאד, וסיפר מן הגה"ק רבי שאול בראך זי"ע שכשאושר היה בגיל י"ג ולמד בישבתו הן' של המהר"ם שיק חשקה נפשו לנסוע ל"ג מדות למרן הייטב לב שאז היה אחד מן הזמנים המיוחדים בשנה שמתצות הלילה כבר אמרו תהלים ואח"כ אמרו טליתות והכל עבר מן הייטב לב לפני העמוד ואח"כ התפללו שחרית ואח"כ אמר מן הייטב לב דרשה בהתעוררות עצומה שלקח כמה שעות ואח"כ קראו את סדר הקרבנות, אדהכי וכו' הגיע זמן תפלת מנחה וקראו ויחל כי כל העם היה בצום, ובכן רצה רבי שאול זי"ע לנסוע לסיגעט ולהסתופף בצל מן הייטב לב, והיות ורבו לא הרשה לנסוע לרבי אלא שישבו וילמדו תורה, ומכיון שחשקה נפשו מאוד התאזר עוז ונכנס בצ"ק וביקש ממנו רשות, ענה לו רבוצום ייטב לב דארף צו פארן, יעדער וואס האט נאר א מעגליכקייט, כשיצא סיפר לחביריו מה שאמר לו רבו, ונכנסו עוד בחורים לבקש רשות, והוא נתן להם ברכת פרידה ואמר שיהיה לכם אגליקליכע נסיעה, וביקש שיזכירוהו אצל הייטב לב.

וכה מתאר את היום הגדול אצל מן הייטב לב זיע"א. מן הייטב לב בליל י"ג מדות נכנס להביהמ"ד בשעה 12 ותכף התחיל לומר תהילים לפני העמוד

לענין האה"ח מרת יוכבד יטל ע"ה בהרה"ח ר' יוסף יהודה הלוי זצ"ל הרה"ח ר' משה זצ"ל בהרה"ח ר' ישראל יעקב זצ"ל נדבת עי' נכדו הי"ו ולטרונ' אבותיו ורבותיו זיע"א לעינ' האה"ח מרת הדסה יוחנה ע"ה בהרה"ח ר' יהודה זצ"ל לעינ' האה"ח מרת רבקה ע"ה בהרה"ח ר' חיים זצ"ל לעינ' הבח"ח נפתלי צבי הי"ד בשביבלחט"א ברוך ישכר בוב שליט"א, לעינ' הרה"ח ר' שמואל יעקב זצ"ל בהרה"ח משה יונה זצ"ל בעזה"ה ח"י יצחק זצ"ל בהרה"ח ר' דוד זצ"ל